

DEYLEMÎ, Muhammed b. Hasan

(محمد بن حسن الديلمي)

(ö. 711/1311 [?])

**Bâtıniyye'nin tenkidine dair
eseriyle tanınan Zeydiyye âlimi
(bk. BEYÂNÜ MEZHEBİ'İ-BÂTİNİYYE).****DEYLEMÎ, Şehredâr b. Şîrûye**

(شهردار بن شيرويه الديلمي)

Ebû Mansûr Şehredâr

b. Şîrûye b. Şehredâr

(ö. 558/1163)

Muhaddis.

483'te (1090) muhtemelen Hemedan'da doğdu. Doğduğu yıl babası ona edib ve muhaddis Ebû Bekir b. Halef eş-Şîrâzî ve başkalarından icâzet aldı. İlk öğrenimini babası muhaddis Şîrûye b. Şehredâr'dan yaptı. Daha sonra hadis tahsil için Horasan'ın bazı ilim merkezlerini dolaştı. 505'te (1111) babasıyla birlikte yine hadis öğrenmek için İsfahan'a gitti. Burada çoğu Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin talebesi olan âlimlerin ders hâkalarına katılarak hadis yazdı. Bağdat'a ve Zencân'a seyahat etti ve oradaki âlimlerden faydalandı. Hocaları arasında babasından başka, babasının da hocaları olan Ebû'l-Feth Abdûs b. Abdullah ve Ebû Muhammed Abdurrahman b. Hamd ed-Dûnî ile A'meş diye bilinen Hamd b. Nasr el-Hemedânî ve kendisinden Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'ini dinlediği Ahmed b. Muhammed b. Zencûye bulunmaktadır.

Şehredâr tahsilini tamamladıktan sonra önce Hemedan'a, daha sonra da Deylem'e dönerek hadis rivayetiyle meşgul oldu. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında oğlu Ahmed, *el-Ensâb* müellifi Abdülkerim es-Sem'ânî gibi âlimler bulunmaktadır.

Deylemî'nin hadisteki yerini belirtmek üzere onun bu ilimde babasını geçtiği, hadiste hâfizlik derecesine yükseldiği ifade edilmiştir. Deylemî eser vermemekle beraber babasının *Kitâbü'l-Firdevs*'indeki hadislerin isnadlarını bir araya toplamış ve kitabı daha kullanışlı hale getirmiştir. *Müsnedü Firdevsi'l-aḥbâr* (*Firdevsü'l-aḥbâr bi-me'sûri'l-ḥitâb*) adını verdiği bu çalışma babasının kitabından daha fazla rağbet görmüştür (bk. FİRDEVSÜ'İ-AHBÂR).

Şehredâr b. Şîrûye Receb 558'de (Haziran 1163) Hemedan'da vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *et-Taḥbîr*, I, 327 vd.; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XX, 375-377; Sübkî, *Ṭabaḳât*, VII, 110-111; İsnevî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, II, 105; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 2; Keşfü'z-zunûn, II, 1684; *Hediyyetü'l-ʿarifîn*, I, 419; Dihlevî, *Bustânü'l-muhaddisîn*, s. 118-119; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 75; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IV, 309; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 179.

MÜCTEBA UĞUR

DEYLEMÎ, Şîrûye b. Şehredâr

(شيرويه بن شهردار الديلمي)

Ebû Şicâ' Şîrûye

b. Şehredâr b. Şîrûye

(ö. 509/1115)

Muhaddis ve tarihçi.

445'te (1053) Hemedan'da doğdu. Muhaddis Şehredâr b. Şîrûye'nin babası olup yalancı peygamber Esved el-Ansî'yi öldüren sahâbî Firûz ed-Deylemî'nin soyundandır. İkiyâ lakabıyla ün yapmıştır. Kur'an'ı ezberledikten sonra hadis tahsil için başta Hemedan olmak üzere Horasan bölgesinin belli başlı ilim merkezlerini dolaştı. Bağdat'a ve Kazvin'e giderek devrin tanınmış âlimlerinden hadis okudu. Belli başlı hocaları arasında, İbn Zîrek diye anılan Muhammed b. Osman el-Kümesânî, İbnü'l-Büsrî diye bilinen Ali b. Ahmed, Ebû Amr İbn Mende, Ebû'l-Feth Abdûs b. Abdullah, Ebû Muhammed ed-Dûnî ve Ebû'l-Ferec Ali b. Muhammed el-Cerîrî sayılabilir. Tahsilini tamamladıktan sonra Hemedan'a döndü ve buradaki medresede hadis müderrisliği görevini üstlendi. Medresenin idarî işlerini de yürüten Deylemî'nin bir hizmetli gibi çalıştığı rivayet edilir. Kendisinden hadis öğrenenler arasında oğlu Şehredâr, Ebû Mûsâ el-Medînî ve İbnü'l-Mu'temid diye anılan devrin tanınmış vâizi Muhammed b. Fazl el-İsferâyî'nî anılmaya değer isimlerdir.

Zehebî, Şîrûye'nin hadis ezberleme yeteneğinin orta derecede olduğunu söylemiştir. Fıkıhta Şâfiî mezhebine bağlı olup devrinde Hemedan ve çevresinde yaygın olan Şîa, Hâricîlik, Mu'tezile gibi firkalara kapılmamış ve sünneti savunmuştur. Yüzünün ve ahlâkının güzelliği ve az konuşmasıyla ün yapmış olan Deylemî 9 Receb 509 (28 Kasım 1115) Pazar günü Hemedan'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Firdevsü'l-aḥbâr**. Metinleri kısa, fakat çoğu zayıf, hatta mevzû olan 10.000 hadisi senedlerini almayaarak bir araya getirdiği bu kitap oğlu Şeh-

redâr tarafından yeniden düzenlenmiş, Saîd b. Besyûnî Zağlûl tarafından son cildi fihrist olmak üzere altı cilt halinde yayımlanmıştır (Beyrut 1406/1986). 2. *Riyâzû'l-üns li-ʿuḳalâʿi'l-ins*. Hz. Peygamber ile ondan sonra gelen halifele-re dair bir eserdir (Brockelmann, *GAL*, I, 419). 3. *Târîḫü Hemedân*. Hemedan'da yetişen âlimlerin hayatını ihtiva etmektedir (a.g.e., I, 420).

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *el-ʿİber*, II, 393; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1259-1260; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 294-295; Sübkî, *Ṭabaḳât*, IV, 111-112; İsnevî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, II, 104-105; Sü-yûtî, *Ṭabaḳâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 457; Brockelmann, *GAL*, I, 419-420, *Suppl.*, I, 586; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 75; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IV, 313; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 183.

MÜCTEBA UĞUR

DEYN

(الدين)

Kişinin zimmetinde sabit olan borç anlamında fıkıh terimi.

Deyn sözlükte masdar olarak "ödünç almak, ödünç vermek, emir ve itaat altına almak, ceza veya mükâfatla mukabelede bulunmak", isim olarak "ödünç, satılan malın bedeli (semen) ve hazırda bulunmayan şey" mânalarına gelir. Terim olarak da kişinin zimmetinde sabit olan borçları ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de deyn kelimesi beş yerde (el-Bakara 2/282; en-Nisâ 4/11, 12 [üç defa]), hadislerde ise birçok defa (bk. Wensinck, *Mu'cem*, "dyn" md.) terim anlamında kullanılmıştır. Aynı kökten türeyen "borçlanmak" anlamındaki *tedâyün* masdarı da Kur'an'da bir defa geçmektedir (el-Bakara 2/282). Buna bağlı olarak alacaklıya *dâyin* borçluya *medîn* ve *medyün* denir.

En geniş kapsamıyla deyni "zimmette sabit olan şey" diye tarif etmek mümkündür. *Mecelle*'de de (md. 158) bu tanım yapılmış olmakla birlikte daha sonra verilen örneklerde Hanefîler'deki hâkim anlayışa uygun olarak deynin kapsamı daraltılmıştır. Bu tarife göre zimmette sabit deynin malî-hukukî bir borç olması mümkündür. Bu anlamda kişinin ifa etmediği namaz, oruç, hac gibi dinî borçlar da deyn kapsamı içindedir. Nitekim hadiste tutulmayan oruç borcu için deyn kelimesi kullanılmıştır (Buhârî, "Şavm", 43; Müslim, "Şıyâm", 154,